ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΑΤΡΩΝ
UNIVERSITY OF PATRAS

ΑΝΟΙΚΤΑ ακαδημαϊκά μαθήματα ΠΠ

Αναπτυξιακή Ψυχολογία

Ενότητα 12:

Πρώτη Παιδική Ηλικία: Κοινωνική & Συναισθηματική Ανάπτυξη

Διδάσκουσα: Ειρήνη Σκοπελίτη

Τμήμα Επιστημών της Εκπαίδευσης και της Αγωγής στην Προσχολική Ηλικία

CC BY NC SA

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

ΕΣΠΑ 2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Σκοποί ενότητας

- ***Παρουσίαση της κοινωνικής ανάπτυξης που συντελείται κατά την πρώτη παιδική ηλικία μέσα από ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα που δηλώνει κοινωνική ένταξη - την απόκτηση της ταυτότητας του ρόλου του φύλου.***
- ***Περιγραφή της συναισθηματικής ανάπτυξης που παρατηρείται κατά την πρώτη παιδική ηλικία. Η αναγνώριση και ερμηνεία, η εκδήλωση και ρύθμιση των συναισθημάτων και ο ρόλος των συναισθημάτων στην κοινωνική ανάπτυξη.***

Περιεχόμενα ενότητας

- *Κοινωνική ανάπτυξη*
  - *Προσωπικότητα στη νηπιακή ηλικία*
    - *Η ψυχοκοινωνική θεωρία του Erik Erikson*
  - *Απόκτηση προσωπικής και κοινωνικής ταυτότητας*
  - *Η ταυτότητα του ρόλου του φύλου*
    - *Ταύτιση μέσω διαφοροποίησης*
    - *Ταύτιση μέσω προσεταιρισμού*
    - *Ταύτιση μέσω παρατήρησης και μίμησης*
    - *Ταύτιση μέσω της γνώσης*
    - *Η θεωρία της ταυτότητας του φύλου*
    - *Πολιτισμική θεώρηση*

- *Κατηγοριοποίηση ανδρών και γυναικών*
  - *Οι διαφορές των φύλων και μύθοι σχετικά με τις διαφορές των φύλων*
- *Συναισθηματική ανάπτυξη*
  - *Εκδήλωση, αναγνώριση, ερμηνεία και αυτορρύθμιση συναισθημάτων*
  - *Συναισθήματα και κοινωνική ανάπτυξη*
  - *Κοινωνικοσυναισθηματική ικανότητα*

Κοινωνική ανάπτυξη

- ***Αμφίπλευρη διαδικασία κατά την οποία τα παιδιά εισάγονται στην ευρύτερη κοινότητα και συγχρόνως διαφοροποιούνται ως ξεχωριστά άτομα.***

- ***Κοινωνικοποίηση: η διαδικασία με την οποία τα παιδιά αποκτούν τα πρότυπα, τις αξίες και τις γνώσεις της κοινωνίας τους.***

- ***Διαμόρφωση προσωπικότητας: η διαδικασία με την οποία τα παιδιά καταλήγουν να αποκτήσουν τα δικά τους αποκλειστικά πρότυπα συναισθημάτων, σκέψης και συμπεριφοράς.***

Προσωπικότητα

- ***Το μοναδικό σχήμα ιδιοσυγκρασίας, συναισθημάτων και νοητικών ικανοτήτων που αναπτύσσει ένα παιδί στις κοινωνικές του συναλλαγές.***

- ***Αυτο-αντίληψη: ο τρόπος με τον οποίο τα άτομα αντιλαμβάνονται τον εαυτό τους σε σχέση με τους άλλους.***

- **Baldwin:** ***Η ανάπτυξη της προσωπικότητας του παιδιού δεν θα μπορούσε να προχωρήσει χωρίς τη διαρκή τροποποίηση της αυτοαντίληψης του με τις υποδείξεις των άλλων***

Προσωπικότητα στη νηπιακή ηλικία

- ***Οι ρόλοι που πρέπει να παίξουν***
- ***Η συμπεριφορά που πρέπει να επιδείξουν***
- ***Πώς να ελέγχουν αρνητικά συναισθήματα***
- ***Πώς να σέβονται τα δικαιώματα των άλλων***
- ***Σαφέστερη αίσθηση του εαυτού τους***

- ***Η κοινωνικοποίηση, η διαμόρφωση της προσωπικότητας, η βιολογική ωρίμανση και η γνωστική ανάπτυξη πραγματοποιούνται ταυτοχρόνως.***

Erik Erikson (1902-1994)

- ***Ψυχολόγος του Εγώ – Έμφαση στη δημιουργία ταυτότητας***
- ***Στάδια ψυχοκοινωνικής ανάπτυξης σε όλη τη ζωή του ανθρώπου.***
- ***Σε κάθε στάδιο-κρίση η ωρίμανση προσφέρει νέες δυνατότητες αλλά και αυξημένες κοινωνικές απαιτήσεις.***
- ***«Διευρυνόμενος κύκλος» των σημαντικών ατόμων***
- ***Ο πολιτισμός παρέχει τα ερμηνευτικά εργαλεία και τη μορφή των κοινωνικών καταστάσεων όπου γίνεται η επεξεργασία των κρίσεων***

Ψυχοκοινωνικά Στάδια

Ηλικία	Στάδιο
Γέννηση – 1ο έτος	Εμπιστοσύνη έναντι δυσπιστίας
1ο - 2ο έτος	Αυτονομία έναντι ντροπής & αμφιβολίας
3ο - 6ο έτος	Πρωτο-βουλία έναντι ενοχής
7ο - 12ο έτος	Φιλοπονία έναντι κατωτερότητας
12ο - 20ο έτος	Ταυτότητα έναντι σύγχυσης ρόλων
20ο - 40ο έτος	Οικειότητα έναντι απομόνωσης
40ο - 65ο έτος	Παραγωγικότητα έναντι στασιμότητας
Γηρατειά	Ακεραιότητα του Εγώ έναντι απελπισίας

Απόκτηση κοινωνικής και προσωπικής ταυτότητας

- ***Ταύτιση: μία ψυχολογική διεργασία κατά την οποία τα παιδιά προσπαθούν να μοιάζουν, να ενεργούν, να αισθάνονται και να είναι σαν κάποιους σημαντικούς ανθρώπους στο κοινωνικό τους περιβάλλον.***

- ***Απόκτηση των ρόλων των φύλων***

Μηχανισμοί απόκτησης ταυτότητας

- ***Τέσσερις προτεινόμενοι διαφορετικοί μηχανισμοί***
  - ***Η διαφοροποίηση***
  - ***Ο προσεταιρισμός***
  - ***Η μίμηση και κοινωνική μάθηση***
  - ***Ο σχηματισμός των γνωστικών σχημάτων***

- ***Επίδραση πολιτισμού***

Η ταυτότητα του ρόλου του φύλου

- ***Νηπιακή ηλικία: τα παιδιά γνωρίζουν το φύλο τους και διαλέγουν ως πρότυπο το γονιό του ίδιου φύλου για να ταυτιστούν***

  - ***Μέχρι 2 ετών : Μητέρα «Το πρώτο αντικείμενο αγάπης» (Freud)***

  - ***Από 3 ετών: «θέλω να είμαι κοντά» έναντι «θέλω να είμαι σαν»***

Ψυχοδυναμική θεώρηση

- ***Sigmund Freud (1856 – 1939)***

- ***Πρωτογενής ταύτιση: το γεγονός ότι τα βρέφη αναγνωρίζουν πως μερικά αντικείμενα του εξωτερικού κόσμου είναι σαν αυτά τα ίδια***

- ***Δευτερογενής ταύτιση: η προσπάθεια ενός παιδιού να αποκτήσει τα χαρακτηριστικά ενός προσώπου με το οποίο ταυτίζεται***

Ταύτιση μέσω της διαφοροποίησης

- **Οιδιπόδειο σύμπλεγμα:** *Στη φροϋδική θεωρία, ο φόβος, η ενοχή και η σύγκρουση που προκαλεί σε ένα μικρό αγόρι η επιθυμία να απαλλαγεί από τον πατέρα του και να πάρει τη θέση του, απολαμβάνοντας μόνο αυτό τη στοργή και τη φροντίδα της μητέρας του*
- **Σύμπλεγμα της Ηλέκτρας:** *Στη φροϋδική θεωρία η διαδικασία μέσω της οποίας τα κορίτσια κατηγορούν τη μητέρα τους για τον «ευνουχισμό» τους, μεταβιβάζουν την αγάπη τους στον πατέρα και ανταγωνίζονται τη μητέρα τους για την αποκλειστικότητα της στοργής του πατέρα τους*

- *Για να εξομαλύνουν τα συγκρουσιακά συναισθήματα που προκαλούν ενοχές:*
  - *Τα αγόρια πρέπει να ανακατατάξουν νοητικά τη συναισθηματική τους προσκόλληση με τη διαφοροποίηση*
  - *Τα κορίτσια απωθούν τα συναισθήματα για τον πατέρα και εντείνουν την ταύτιση με τη μητέρα*

Κριτική Θεώρηση
Ταύτιση μέσω προσεταιρισμού

- ***Nancy Julia Chodorow (1944 -)***

- ***Η ταύτιση είναι μία αμφίδρομη διεργασία στην οποία εμπλέκονται τόσο ο γονιός όσο και το παιδί***

- ***Η ταυτότητα των κοριτσιών βασίζεται στον προσεταιρισμό των μητέρων τους***

- ***Παρεμφερής τοποθέτηση με του Freud αλλά σημαντική διαφορά: αγόρια επιτυγχάνουν την ταύτιση μέσω του αποχωρισμού, ενώ τα κορίτσια μέσω του δεσμού.***

Θεωρία κοινωνική μάθησης Ταύτιση μέσω παρατήρησης και μίμησης

- ***Albert Bandura (1925 -)***

- ***Η ταύτιση προωθείται μέσω της άμεση παρατήρησης και της ενίσχυσης***
- ***Μέσω της παρατήρησης***
  - ***Ποια είναι η κατάλληλη αρσενική και θηλυκή συμπεριφορά;***
  - ***Ποιες συμπεριφορές ανταμείβουν τα αγόρια και ποιες τα κορίτσια;***

– ***<u>Έτσι:</u> επιλέγουν να επιδίδονται σε συμπεριφορές κατάλληλες για το φύλο τους που θα τους ανταμείψουν.***

Παράγοντες ικανότητας μάθησης μέσω παρατήρησης

- ***<u>Διαθεσιμότητα:</u> η προς μάθηση συμπεριφορά πρέπει να είναι διαθέσιμη στο περιβάλλον του παιδιού έμεσα ή άμεσα***
- ***<u>Προσοχή:</u> τα παιδιά πρέπει να προσέξουν το μοντέλο προκειμένου να μάθουν τη συμπεριφορά***
- ***<u>Μνήμη:</u> η παρατήρηση δεν θα είχε αποτέλεσμα αν τα παιδιά ξέχναγαν αμέσως αυτά που παρατήρησαν***
- ***<u>Διεργασία κινητικής αναπαραγωγής:</u> αν μία συμπεριφορά είναι σύνθετη το παιδί δεν θα προσπαθήσει να τη μιμηθεί***
- ***<u>Κίνητρο:</u> το παιδί πρέπει να αποκτήσει κίνητρο για να συμπεριφέρεται με έναν τρόπο***

Ο ρόλος της αμοιβής

- ***Οι κατάλληλες για το φύλο συμπεριφορές διαμορφώνονται με την κατανομή αμοιβών και τιμωριών***

- ***Το περιβάλλον δεν επιδρά άμεσα στο παιδί αλλά έμμεσα***

- ***Οι επιδράσεις του περιβάλλοντος διαμορφώνονται μέσω της προηγούμενης κατανόησης των παιδιών για την κατάσταση***

Γνωστική-Αναπτυξιακή θεώρηση Ταύτιση μέσω της γνώσης

- ***Lawrence Kohlberg (1927 – 1987)***

- ***Οι αντιλήψεις του παιδιού παίζουν βασικό ρόλο στη διαμόρφωση της ταυτότητας του φύλου***

- ***Η διαμόρφωση μίας σταθερής ταυτότητας του φύλου εξαρτάται από τη γενική διαδικασία της εννοιολογικής ανάπτυξης.***

Στάδια ανάπτυξης της ταυτότητας του ρόλου του φύλου

1. ***Βασική ταυτότητα του ρόλου του φύλου: απόδοση χαρακτηρισμού ως προς το φύλο***

2. ***Σταθερότητα του ρόλου του φύλου: οι ρόλοι του φύλου είναι διαχρονικά σταθεροί***

3. ***Μονιμότητα του ρόλου του φύλου: το φύλο παραμένει σταθερό ανεξάρτητα από περιστάσεις***

Η θεωρία του σχήματος του φύλου

- ***Θεωρία κοινωνικής μάθησης & θεωρία γνώσης***

- ***Το περιβάλλον επηρεάζει έμμεσα τα παιδιά μέσω ενός σχήματος που καθοδηγεί τον τρόπο με τον οποίο επιλέγουν και θυμούνται πληροφορίες και παρέχει ένα μοντέλο συμπεριφοράς***

- ***Σχήμα φύλου: Νοητικό μοντέλο***

- ***Διαμόρφωση σχημάτων φύλου μέσα από γεγονότα***

Αποκλίσεις από τη γνωστική προσέγγιση

- ***Η ανάπτυξη σχηματικής γνώσης δίνει το κίνητρο και καθοδηγεί τα ενδιαφέροντα και τις συμπεριφορές που συνδέονται με το φύλο***

- ***Προσέγγιση επεξεργασίας πληροφοριών για να περιγραφή συνεργασία των γνωστικών και μαθησιακών στοιχείων του συστήματος***

Πολιτισμική Θεώρηση

- ***Υψηλή πολιτισμική διαμεσολάβηση οδηγεί στην δημιουργία στερεοτύπων του ρόλου του φύλου***

- ***Περιεχόμενο & ανελαστικότητα των κατηγοριών του φύλου***

- ***Κριτικές & Φεμινιστικές θεωρίες: μία τόσο εκτεταμένη εμβάπτιση σε ένα κόσμο οργανωμένο με τις κατηγορίες και τα διαφυλικά στερεότυπα έχει βαθιά επίδραση στην ανάπτυξη των παιδιών***

Κατηγοριοποίηση ανδρών και γυναικών

- ***Πρότυπα των ρόλων του φύλου: συμπεριφορά, αξία ή κίνητρο που τα μέλη μίας ομάδας θεωρούν πιο τυπική ή πρέπουσα για τα μέλη του ενός φύλου***
- ***Εκφραστικός ρόλος: κοινωνική επιταγή συνήθως απευθυνόμενη σε άτομα θηλυκού γένους, που απαιτεί να είναι συνεργάσιμος, καλοσυνάτος, περιποιητικός και ευαίσθητος στις ανάγκες των άλλων***
- ***Συντελεστικός ρόλος: κοινωνική επιταγή συνήθως απευθυνόμενη σε άτομα ανδρικού φύλου, που υπαγορεύει ότι θα πρέπει να είναι κυρίαρχος, ανεξάρτητος, διεκδικητικός, ανταγωνιστικός και προσανατολισμένος σε ένα στόχο***

Οι διαφορές των φύλων

- ***Λεκτική ικανότητα***
- ***Οπτικές/χωρικές ικανότητες***
- ***Μαθηματική ικανότητα***
- ***Επιθετικότητα***

Μύθοι σχετικά με τις διαφορές των φύλων

- ***Τα κορίτσια είναι πιο «κοινωνικά»***
- ***Τα κορίτσια «επηρεάζονται» περισσότερο***
- ***Το αγόρια έχουν υψηλότερη αυτοεκτίμηση***
- ***Τα κορίτσια επιτυγχάνουν σε επαναλαμβανόμενες εργασίες ενώ τα αγόρια σε έργα που απαιτούν ένα υψηλότερο επίπεδο γνωστικής επεξεργασίας***
- ***Τα αγόρια είναι πιο «αναλυτικά»***

Επίδραση Μύθων Πολιτισμού στις διαφορές των φύλων ως προς την ικανότητα

- ***Τα στερεότυπα των ρόλων των φύλων δημιουργούν μία αυτοεκπληρούμενη προφητεία***

- ***Επιδράσεις οικογενειακού περιβάλλοντος***

- ***Επιδράσεις του σχολείου***

Συναισθηματική Ανάπτυξη στην πρώτη παιδική ηλικία

- ***Ορισμός συναισθημάτων***
  - **Πρωτογενή (ή βασικά) συναισθήματα: *το σύνολο των συναισθημάτων που είναι παρόντα κατά τη γέννηση ή εμφανίζονται πολύ νωρίς μέσα στο πρώτο έτος, τα οποία ορισμένοι θεωρητικοί πιστεύουν ότι είναι βιολογικά προγραμματισμένα.***
  - **Δευτερογενή (ή σύνθετα) συναισθήματα: *ενσυνείδητα ή αυτο-αξιολογικά συναισθήματα που εμφανίζονται στη διάρκεια του δεύτερου έτους και εξαρτώνται εν μέρει από τη γνωστική ανάπτυξη.***

Εκδήλωση Συναισθημάτων

- ***Από τη γέννηση έως 7 μηνών: εμφάνιση πρωτογενών συναισθημάτων***

- ***Από 7 έως 12 μηνών: τα πρωτογενή συναισθήματα γίνονται πιο εμφανή***

- ***Από 1 έως 3 ετών: εμφανίζονται τα δευτερογενή συναισθήματα***

Αναγνώριση και ερμηνεία συναισθημάτων στην παιδική ηλικία

- ***3-6 ετών: ερμηνεύουν συναισθηματικές καταστάσεις αναζητώντας τα αίτιά τους σε εξωτερικούς παράγοντες.***
- ***8 ετών: ερμηνεύουν συναισθηματικές καταστάσεις αναζητώντας τα αίτιά τους σε εξωτερικούς αλλά και σε εσωτερικούς παράγοντες. Κατανοούν ότι διαφορετικοί άνθρωποι μπορούν να έχουν διαφορετικές συναισθηματικές αντιδράσεις στο ίδιο γεγονός.***

Αυτορρύθμιση συναισθημάτων στην παιδική ηλικία

- ***1-3 ετών: το παιδί αποσπά την προσοχή του από το ερέθισμα που το δυσαρεστεί ή προσπαθεί να το ελέγξει***
- ***3-6 ετών: εμφάνιση και τελειοποίηση γνωστικών στρατηγικών για τη ρύθμιση των συναισθημάτων.***
- ***6-12 ετών: Βελτιώνεται η ικανότητα συμμόρφωσης με τους κανόνες εκδήλωσης συναισθημάτων. Τα ενσυνείδητα συναισθήματα συνδέονται περισσότερο με τα εσωτερικευμένα πρότυπα της «σωστής» συμπεριφοράς.***

Συναισθήματα και Κοινωνική Ανάπτυξη

- ***Οι συναισθηματικές εκδηλώσεις του βρέφους/ παιδιού προάγουν την κοινωνική επαφή με τα πρόσωπα που το φροντίζουν***

- ***Η ικανότητα του βρέφους/παιδιού να ερμηνεύει τα συναισθήματα των άλλων βοηθά το παιδί να συμπεράνει πώς θα πρέπει να αισθάνεται, να σκέφτεται ή να συμπεριφέρεται***

Κανόνες εκδήλωσης συναισθημάτων

- ***Πολιτισμικά καθορισμένοι κανόνες μίας κοινωνίας που προσδιορίζουν ποια συναισθήματα θα πρέπει ή δεν θα πρέπει να εκδηλώνονται και κάτω από ποιες συνθήκες***

- ***Οι κανόνες αυτοί γίνονται γνωστοί στα παιδιά από πολύ νωρίς***

- ***Αδυναμία προσαρμογής στους κανόνες μέχρι 3 ετών περίπου***

Ρύθμιση συναισθημάτων και κοινωνική ανάπτυξη

- ***Συναισθηματική ανάπτυξη μέσα από στάδια***

- ***Άμεση σύνδεση συναισθηματικής – κοινωνική – γνωστικής ανάπτυξης***

Κοινωνικοσυναισθηματική ικανότητα

- ***Τα υψηλά επίπεδα ανάπτυξης στην κοινωνική και συναισθηματική σφαίρα και η ικανότητα ανάπτυξης αυτών των προσόντων σε πραγματικές συνθήκες***

Χαρακτηριστικά κοινωνικοσυναισθηματικής ικανότητας

- ***Επίγνωση προσωπικής συναισθηματικής κατάστασης***
- ***Ικανότητα διάκρισης των συναισθημάτων των άλλων***
- ***Ικανότητα να μιλάει κάποιος για τα συναισθήματά του***
- ***Ικανότητα συναισθηματικής εμπλοκής***
- ***Συνειδητοποίηση ασυμφωνίας εσωτερικής συναισθηματικής κατάστασης και εξωτερικής έκφρασης***

- ***Επίγνωση πολιτισμικών κανόνων έκφρασης***
- ***Ικανότητα υπολογισμού μοναδικών προσωπικών πληροφοριών για τους άλλους για εκτίμηση συναισθηματικής κατάστασης***
- ***Ικανότητα αντίληψης της επίδρασης της έκφρασης των συναισθημάτων στους άλλους***
- ***Ικανότητα χρήσης αυτορρυθμιστικών στρατηγικών για την τροποποίηση συναισθηματικών καταστάσεων***

Σχετική Βιβλιογραφία

- Βοσνιάδου, Σ. (1992). *Κείμενα Εξελικτικής Ψυχολογίας, τόμος 3: Κοινωνική Ανάπτυξη*, Αθήνα: Gutenberg.
- Κουγιουμτζάκης, Γ. (1995). *Αναπτυξιακή Ψυχολογία: Παρελθόν, Παρόν, και Μέλλον*, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης.
- Lightwood, C., Cole, M., & Cole, S. R., (2015). *Η Ανάπτυξη των Παιδιών (Ενιαίο): Η αρχή της ζωής: εγκυμοσύνη, τοκετός, βρεφική ηλικία - Γνωστική και ψυχοκοινωνική ανάπτυξη κατά τη νηπιακή και μέση παιδική ηλικία*, (Επιμ. Ζ. Μπαμπλέκου), Εκδόσεις Gutenberg.
- Miller, P. (2011). *Theories of Developmental Psychology*. New York: Worth Publishers.
- Mooney, C. G. (2010). *Theories of Attachment: An Introduction to Bowlby, Ainsworth, Gerger, Brazelton, Kennell, and Klaus*. New York: Redleaf Press.
- Παρασκευόπουλος, Ι.Ν. (1985). *Εξελικτική Ψυχολογία, Ψυχολογική θεώρηση της πορείας της ζωής από τη σύλληψη ως την ενηλικίωση: Προσχολική ηλικία, Αθήνα: Ιδιωτική έκδοση.*
- Shaffer, D.R. (2008). *Εξελικτική Ψυχολογία*, (Επιμ. Ε. Μακρή-Μπότσαρη), Αθήνα: Εκδόσεις Ελλήν.
- Schacter, D. L., Gilbert, D. T., & Wegner, D. M., (2012). *Ψυχολογία*, (Επιμ. Σ. Βοσνιάδου), Εκδόσεις Gutenberg.

Τέλος Ενότητας

cc BY NC SA

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

ΕΣΠΑ 2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Χρηματοδότηση

- ***Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.***
- ***Το έργο «Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Πατρών» έχει χρηματοδοτήσει μόνο την αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.***
- ***Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.***

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ
ΕΣΠΑ 2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ
Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Σημείωμα Αναφοράς

- *Copyright Πανεπιστήμιο Πατρών, Σχολή Κοινωνικών και Ανθρωπιστικών Επιστημών, Τμήμα Επιστημών της Εκπαίδευσης και Αγωγής στην Προσχολική Ηλικία, Ειρήνη Σκοπελίτη, «Αναπτυξιακή Ψυχολογία». Ενότητα 12: Πρώτη Παιδική Ηλικία-Κοινωνική & Συναισθηματική Ανάπτυξη. Έκδοση: 1.0. Πάτρα 2015. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση: https://eclass.upatras.gr/courses/PN1532/index.php?access=5742*

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά, Μη Εμπορική Χρήση Παρόμοια Διανομή 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

[1] http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/

Ως* Μη Εμπορική *ορίζεται η χρήση:

- ***που δεν περιλαμβάνει άμεσο ή έμμεσο οικονομικό όφελος από την χρήση του έργου, για το διανομέα του έργου και αδειοδόχο***
- ***που δεν περιλαμβάνει οικονομική συναλλαγή ως προϋπόθεση για τη χρήση ή πρόσβαση στο έργο***
- ***που δεν προσπορίζει στο διανομέα του έργου και αδειοδόχο έμμεσο οικονομικό όφελος (π.χ. διαφημίσεις) από την προβολή του έργου σε διαδικτυακό τόπο***

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.